

11de VERGADERING. — 7 JANUARI 1914.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Laan e. a.)

voor de meeste gevallen goed vind, en men ziet hoe hier het niet allerminste wordt gevraagd, dan moet men dit plan met beide handen aangrijpen. Bij hetgeen het comité aanbiedt wordt van de regering niets anders gevraagd dan permissie, hier in Nederland — gedacht wordt een plaats in het Zuiden — bijv. Noordbrabant, om een groot station van radio-telegraphische opname te mogen bouwen en aansluiting te mogen verkrijgen met de gewone Nederlandsche telegraafkantoren — evenals in Ned.-Indië — in West-Java voor een groot station voor radio-telegraphie met aansluiting aan de Indische gewone telegraafkantoren.

Er is in dit plan, buiten het eigenaardige van die kostelooze aanbidding, iets phantastisch, iets sprookjesachtigs, als men denkt aan die immense golvenmassa van electriciteit-kilometers ver, over woestijnen heen, over den Indischen Oceaan naar Indië, die daar in Batavia zal worden opgevangen. Men weet het: men moet zich niet verbazen — de zaak is een tien jaren oud —, men ziet het, maar wanneer men dan komt te staan voor zoo'n plan, dan mist dat zijn bekoring niet, dan wordt daardoor een groote bekoring uitgeoefend. Er is een beweging, een activiteit in Holland, een streven om dat Java, dat reeds gedeeltelijk ontgonnen is, nog verder krachtig te ontginnen. Er is groote actie, de pols slaat heftig. Men verlangt met dat verre Insulinde te leven en te verkeerren, welnu, ik zou tot Zijn Excellentie willen zeggen: overbrug dien afstand. Het is op ethisch gebied niet minder het geval. Wanneer wij de redevoeringen nagaan die wij hebben aangehoord, en die ik mijnerzijds met groote sympathie heb vernomen, dan weten wij dat het Indische hart warm klopt voor het moederland.

In die brochure wordt niet alleen van de telegraphische gemeenschap gesproken, men spreekt er, — en iets phantastisch is zeker daarin ook gelegen — van „geluiden”. Welnu, Mijnheer de Voorzitter, laten wij ons oor te luisteren leggen, laten wij luisteren naar, letten op hetgeen in Indië geschiedt, laten wij zorgen te weten, goed, secuur en snel te weten, wat daar in Indië omgaat. Daarom zou ik Zijn Excellentie met grooten aandrang willen toeroepen: Tast toe en denk aan het bekende spreekwoord:

Gaap als men u den lepel biedt,
Namaals, vriend, krijgt gij die niet.

De heer Kuiper: Mijnheer de Voorzitter! Niet geheel zonder reserve, maar toen ongedwongen meen ik niet alleen, gelijk de vorige spreker, aan den heer Minister een woord van dank en hulde te moeten brengen, maar ook een woord van sympathie te zijnen aanzien te moeten spreken.

Ik stel dit op den voorgrond, omdat m. i. onze partijgedeeldheid in Nederland fout gaat, zoodra zij ook maar eenigszins — het geval van absolute noodzakelijkheid uitgezonderd — zich gaat mengen in onze koloniale politiek. Ik heb in de eerste periode, toen ik in de Staten-Generaal aan de debatten deel nam — dat was in 1874 — het genoeg gehad van zeer nabij kennis te maken met den heer Franssen van de Putte en wanneer ik eenerzijds met hem en anderzijds met den heer Elout van Soeterwoude, die destijds op het Bezuidenhout hier ter stede woonden, de koloniale zaken besprak, bleek mij telkens beiderzijds en de behoefte om één lijn te volgen, maar ook de innerlijke drang van dat te moeten doen, en de overtuiging van dat te kunnen doen. Een Kabinet beschouw ik voor mij altoos als in zijn centrum aan zeer fijngevoelige beginselen rakende, maar ingesloten tusschen de twee Departementen van Buitenlandsche Zaken en van Koloniën. Buitenlandsche Zaken gaat dan ook altijd voorop en Koloniën sluit. En zooals wij nu in de buitenlandsche politiek niet dan in de uiterste noodzakelijkheid onze politieke gedeeldheid zullen mengen, maar daarentegen tegenover het buitenland altoos zullen toonen, dat wat onzerzijds door de Regering tot dat buitenland gesproken wordt, komt namens en onder het gezag van geheel het Nederlandsche volk, meen ik, dat wij ook op koloniaal gebied moeten zeggen: wat naar giuds uitgaat is één stroom, één beweging, één actie die uitgaat van Neder-

(Kuiper.)

land als zoodanig. Men moet in Indië onder de inlanders geen andere overtuiging hebben dan dat men te doen heeft met Nederland en het volk in zijn geheel.

Ik stel dit op den voorgrond, omdat het mij zoo'n oorzaak van vreugde is geweest, dat ook deze Minister getoond heeft in die richting het koloniaal beleid te willen voeren. Doch, zooals ik zeide, zijn er zekere punten geweest, waarbij een zekere reserve niet geheel ongepast is. Bij zes van die punten wensch ik een kort oogenblik stil te staan.

Het eerste punt betreft de positie van den Gouverneur-Generaal.

Er is van meer dan één zijde vrij krachtig bij Zijn Excellentie op aangedrongen de telegrammen, die bij zijn optreden tusschen hem en den Gouverneur-Generaal zijn gewisseld, op dit oogenblik publiek te maken. De heer Minister heeft gemeend daartegen bedenkingen te moeten opperen. Eerst een zeer zwakke, uiteraard niets zeggende. Die eerste bedenking toch was alleen, dat het niet de gewoonte was.

Nu kunnen er allerlei dingen zijn van gewoonte, waaraan men zich in den regel houdt zoolang er geen extra-ordinaire casus is ingetreden, maar die alle zeggingskracht en kracht verliezen, zoodra er opkomt een evenement, dat vroeger nooit opgekomen is. En dat was hier metterdaad het geval. Ik mag hierover spreken, omdat ik zelf, in 1901 als Minister optredende, terwijl er toen in Indië was een Gouverneur-Generaal, niet van de richting van het optredende Kabinet, natuurlijk voor dezelfde vraag stond. De heer Minister zal wel willen gelooven, dat de heer van Asch van Wijck als Minister van Koloniën die zaak niet heeft afgedaan zonder ze te brengen in den Ministerraad. De heer Minister heeft een kleine feil begaan, als ik het mag zeggen, van te hebben gesproken van de heeren Rooseboom en Idenburg, maar dat was niet zoo, want bij het optreden van het Kabinet, toen de heer Rooseboom Gouverneur-Generaal was, was niet de heer Idenburg, maar de heer van Asch van Wijck Minister van Koloniën; de heer Idenburg is eerst als Minister van Koloniën opgetreden na het sterven van den heer van Asch van Wijck. Wij stonden dus toen voor dezelfde casus. En nu vraag ik, of er toen hetzij van liberale zijde, hetzij van de rechterzijde, in de pers, in de Kamer of waar ook iets is opgeworpen van het debat, waarvoor wij op het oogenblik staan. Er is destijds geen lettergreep geuit van hetgeen wij nu in de pers in de Oost en hier in de Kamer zoo breed gemotiveerd hebben gezien.

Ik weet natuurlijk letterlijk, wat er toen getelegrafeerd is naar den heer Rooseboom en ook letterlijk wat zijn antwoord is geweest, en in die wisseling van gedachten is geen enkel oogenblik iets voorgekomen, wat niet — als men het gewenscht had — onmiddellijk met open kaart voor het publiek had kunnen worden gelegd. Wat toen behandeld is in die telegrammen, was niets anders dan de puur formeel gedachte van medewerking of niet-medewerking. Maar nu gevoelt men wel, dat, waar op het oogenblik de verhouding tusschen den Gouverneur-Generaal en den Minister van Koloniën en in de Kamer en in de Indische en in de Nederlandsche pers bestreden en bekampt is op een wijze, die aan bitterheid zich geen oogenblik heeft gespeend, de Minister nu geen recht had zich te beroepen daarop, dat het geen gewoonte is die telegrammen publiek te maken. Die reden verviel natuurlijk geheel. Men staat hier voor een geheel ander geval en het was dus noodzakelijk andere maatregelen te nemen.

Natuurlijk moet ik er in berusten als de Minister zegt: ik doe het niet. Ik wensch geen motie voor te stellen om den Minister er toe te dwingen, maar de Minister zal moeten toegeven, dat hij door zijn pertinente weigering de aanleiding is geweest om onder het publiek, dat den heer Idenburg niet goed gezind is, het gerucht uit te strooien, dat er wat achter heeft gezeten.

De Minister zou natuurlijk niet weigeren die telegrammen te publiceeren als er niets in stond. Stond er niets anders in dan een vraag om medewerking en het antwoord daarop, dat die medewerking gaarne zal worden verleend, wat ter

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper.)

wereld zou dan den Minister weerhouden eenvoudig de stukken hier bloot te leggen? Maar wanneer hij dit zoo pertinent tegen alle verzoeken van de Kamer in weigert, dan vraag ik hem zelf: is het dan onnatuurlijk dat het publiek er het zijne van denkt, en dat dan het publiek, dat gaarne het prestige van den heer Idenburg drukt, zegt, dat men het wel begrijpt: die telegrammen zijn gewisseld en daarvan mag niets worden publiek gemaakt; dat is heel vriendelijk van den heer Minister, want hij gevoelt wel, dat daardoor de heer Idenburg in een kwaad daglicht zou komen; hij gevoelt dat dus niet te mogen doen en dat is te prijzen en te loven; maar uit dat alles blijkt wel, dat de heer Idenburg niet goed heeft gedaan; de heer Idenburg heeft gecedeerd; de heer Idenburg is van zijn beginsel afgegaan; de heer Idenburg heeft zijn overtuiging geloofchend, zooals dat dan ook van meer dan één kant openlijk uitgesproken is.

Nu een tusschen-opmerking. De heer Minister heeft ook over die opinie van de pers zich uitgelaten, en op een wijze die maakt dat ik, als minnaar van de pers, daar toch een klein protest tegen moet laten hooren. Ik heb ook wel beleefd den tijd toen vooral hier in de Eerste Kamer de pers zoo beschouwd werd als „de krant”, en wat gaf men om „de krant” in die conservatieve dagen? Wanneer men gelegenheid had om eens op „de krant” zoo wat af te geven, dan was dat voor de heeren een genot. Intusschen is sedert de geheele positie van de pers, en van Regeering en Kamer tegenover de pers een gansch andere geworden. Ik beweer niet dat de Minister zelf betrokken was bij de uitingen der pers, waarover wij het thans hebben, want hij heeft te recht gezegd, dat hij zelf daar niet debet aan was, maar geheel afgescheiden daarvan heeft elke partij, die in de politiek meestrijdt, ook haar afspiegeling in de pers, en tusschen die pers en de partij in de Kamer, bij de stembus of in het Kabinet, bestaat natuurlijk zekere verwantschap. Die pers is maar niet: eenige mannen die een krant uitgeven. Neen, integendeel. De pers is geworden in heel Europa en ook in ons land metterdaad een politieke macht, de gevaarlijkste macht, omdat zij oncontroleerbaar is, maar ook in zooverre de nuttigste macht, omdat zij geheel vrij spreekt. Nu had, dunkt mij, de Minister, nu hij gewezen was op hetgeen in de pers gezegd was, op uitlatingen, die ik hier niet nog eens behoef aan te halen, ook moeten gevoelen, dat hij eenvoudig met de verklaring, dat hij aan wat daar in *De Locomotief* geschreven was, persoonlijk geen aandeel had, niet van de zaak af was. Hij had moeten gevoelen, dat in de wijze waarop de pers van links en in Indië, en hier, zich zoo kras had uitgelaten, lag een element, waarmede hij wel had moeten rekening houden, en waartegenover hij juist het geheim van zijn telegrammen niet had mogen volhouden; hij had moeten gevoelen, dat op hem als Minister van Koloniën de dure verplichting rust om, wanneer hij den Gouverneur-Generaal handhaafde — natuurlijk, hij kon een einde aan diens bewind gemaakt hebben, — maar wanneer hij hem handhaafde, het prestige van dien Gouverneur-Generaal hoog te houden, en dat lijdt natuurlijk schade, indien door het geheim houden van de telegrammen zulk een vermoeden in breeden kring kon worden opgemaakt.

Mijnheer de Voorzitter! Er is nog meer. Daarmede is de zaak nog niet beklonken. Het is niet alleen de zaak van die telegrammen, die de positie van den Minister tegenover den Gouverneur-Generaal min of meer omsluiert heeft. En nu kom ik op de pers terug, op dat punt, dat den Minister zeer zeker persoonlijk raakt.

De Minister heeft namelijk aan het groote stembusdebat deelgenomen. Nu zal ik niet komen op den bezem in den mast enz. Daarover is genoeg gezegd en afgehandeld. De Minister heeft, zeer begrijpelijk, gezegd: ik kan niet met elk referaat van mijn speech meegaan, en toen heeft de Minister een zekere voorkeur gegeven aan *De Telegraaf*. Hij heeft tegenover hetgeen van zijn referaat opgenomen was in andere bladen, gewezen op hetgeen er van stond in *De Telegraaf*. Nu heb ik die *Telegraaf* opgezocht, en ik vind in die *Telegraaf*, dd. 7 Juni, beweerd — ik weet

niet of het waar is — dat de Minister destijds als candidaat letterlijk dit zou gezegd hebben:

„De politiek, die thans in Indië gevoerd wordt”, — Mijnheer de Voorzitter! Het is natuurlijk de Gouverneur-Generaal, die ze voert — „leidt het land ten verderf.”

Nu zou ik zeggen: dat is kras genoeg, maar daar heeft de spreker van dien avond het niet bij gelaten, hij heeft er iets bij gezegd:

„Met een brekend hart is spreker uit Indië gescheiden.”

Nu is „een brekend hart” een vrij sterke uitlating. Ik heb het eens nagezien in het Grootte Woordenboek, en daar wordt gezegd, dat het een uitdrukking is van de hevigste ontroering des gemoeds. Nu mag worden gevraagd: wanneer de Minister den kijk op iemand heeft, dat hij een politiek voert, die het land ten verderve leidt en daarover zich uit met de hevigste methode, die er bestaat om ontroering te kennen te geven, is het dan zoo onnatuurlijk, dat het publiek, naderhand hoorende hoezeer de Minister met dienzelven Gouverneur-Generaal ingenomen is, vraagt: wat is er gebeurd — het kan toch niet wezen, dat de Minister veranderd is van opinie, natuurlijk niet — zou de zaak ook zoo kunnen zijn, dat de Gouverneur-Generaal om nog een jaar aan te kunnen blijven zoveel water in zijn wijn had gedaan, dat de tint, die men dan nog aan den wijn zag, van water weinig verschilde?

Nu heeft de Minister anderzijds — ik zal die citaten niet voorlezen — zich over dien Gouverneur-Generaal als Minister in de Tweede Kamer uitgelaten met zulk een prijzen, zulk een lof, zulk een optilling in de hoogte van het politieke beleid, zou ik bijna zeggen, dat wij de vraag zouden kunnen stellen: als de heer Minister een Gouverneur had moeten uitzoeken, zou hij er dan wel ergens een hebben kunnen vinden, die voor zijn besef met den heer Idenburg op één lijn stond? Ik kan mij niet voorstellen, dat de Minister — laten wij nu den heer van Deventer nemen — van den heer van Deventer met meer lof zou kunnen spreken van zijn standpunt, dan hij nu gedaan heeft van den heer Idenburg.

Ik houd niet van citaten; ik heb ze wel bij mij, maar de heer Minister weet wel wat hij gezegd heeft en de leden van deze Kamer ook, ik zal dus hieromtrent niet verder aanhalen. Ik laat op het oogeblik de vraag daar hoe de Minister hetgeen hij gezegd heeft, voor zich zelf verantwoordt, maar waar de Minister telegrammen weigert te publiceeren en van andere zijde nu hemelhoog verheft denzelfden man, die eerst was beschuldigd van het ten verderve voeren van Indië, van zulk een moord of wat ook, dat de Minister met de hevigste ontroering zijn hart bijna voelde breken, daar gevoelt iedereen, dat er wat moet gebeurd zijn. Nu schuift het publiek dat op den heer Idenburg en het onderstelt gedurig, dat de heer Idenburg natuurlijk geheel en al moet zijn bijgekomen.

De Minister zegt nu: ik heb toch gezegd, dat ik medewerking heb gevraagd en dat mij die is verleend. Volkomen juist, maar ook dan nog blijft de vraag: is die medewerking verleend, zooals het tusschen den heer Rooseboom en den heer van Asch van Wijck indertijd is gegaan, zonder dat het standpunt zelfs werd aangeroerd?

Men zal gevoelen, dat de Minister die zaak niet zoo kan laten liggen; hij dient zich daarover nader uit te spreken. Daarom zou ik aan den heer Minister willen vragen, — ik vraag niet te veel, ik laat de telegrammen rusten, ik laat dat alles rusten — maar of hij hier publiek verklaren wil, dat bij de tot stand gekomen samenwerking de heer Idenburg geen enkele concessie heeft gedaan waardoor zijn karakter aangetast of zijn overtuiging werd verzaakt.

Ik kom nu tot het tweede van de zes punten die ik even wenschte aan te stippen als inleiding tot het principieele betoog, dat daarna zal komen. Dit tweede punt is, evenals het eerste, op de meest sympathieke wijze door den Minister

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper.)

behandeld; de leden zullen gevoelen, dat de opmerkingen die ik mij veroorloofd heb, niets afdoen aan de sympathie waarmede de Minister over den heer Idenburg gesproken heeft.

De Minister is in de tweede plaats ook in bespreking geraakt over de quaestie van Soemba en Flores, en hij heeft laten doorschemeren, dat formeel metterdaad aan de bedoelde ordonnantie wel iets hapert. Mijnheer de Voorzitter! Dit is mij geheel uit het hart gesproken; ik ben dat met den Minister volkomen eens. Art. 21 van de ordonnantie over de instelling van de missie op Soemba en Flores luidt:

„In vorenstaande bepalingen kunnen geen veranderingen worden gebracht dan met goedvinden van de Zending der Gereformeerde Kerken in de Nederlanden.”

Ieder gevoelt terstond, dat dit formeel niet correct is. Daar is metterdaad staatsrechtelijk een feil in. Dit is een uitdrukking die zou kunnen gaan, indien sprake was van een contract tusschen het Rijk en die Gereformeerde vereeniging. Die uitdrukking kon er ook in staan, indien er een concessie was verleend. Maar zij kan natuurlijk hier niet door den beugel, daar het niet aangaat, dat de Gouverneur-Generaal zijn gouvernementele macht onder den ban stelt van een buiten het Gouvernement staande vereeniging.

Ik ken den Gouverneur-Generaal persoonlijk zeer van nabij, en ik ben volkomen zeker, dat wanneer er overleg wordt gevoerd, deze dadelijk zal zeggen: dat moeten wij op een of andere manier verbeteren. Ook hier kan ik dus niet anders dan mijn volle sympathie aan den Minister betuigen, altoos wel met dien verstande, dat men zich niet moet inbeelden, dat de Gouverneur-Generaal de zaak zelf die het hier geldt zou te niet doen. Dit zou natuurlijk vlakweg tegen zijn overtuiging ingaan, en een terugkeeren zijn tot wat met de verantwoordelijkheid van een ander Minister van Koloniën geschied is. Ik behoef den Minister niet te zeggen, dat bij een aantasten van de zaak zelf een verzoek om ontslag van den Gouverneur-Generaal hier zeer spoedig per telegraaf zou binnenkomen. Maar ik ben daar niet het minst bang voor.

Ik ben het dus volkomen met den Minister eens, dat hier staatsrechtelijk een fout is begaan. Wanneer men nu ziet, hoe dikwijls hier in Nederland, waar wij met al de macht van intellect zitten voor een Regeering van 6 miljoen menschen, dikwijls nog allerlei kleine abuizen worden begaan, en men stelt daar tegenover, dat men in Batavia en Buitenzorg over 40 miljoen menschen met veel minder capaciteiten en een veel kleiner personeel te handelen heeft, dan zal ieder toestemmen, dat het begaan van een dergelijke fout niet iets is waardoor aan het prestige van het Gouvernement in Indië maar in het minst afbreuk wordt gedaan.

In de derde plaats is er in de andere Kamer gehandeld over de circulaire van 3 September 1913. Welnu, ook wat die circulaire betreft heeft de Minister aangetoond — zoo goed, dat ik niet weten zou hoe een ander het beter zou doen — dat de Gouverneur-Generaal hier volkomen vrij uitgaat.

Hij heeft aangetoond, dat hetgeen gebeurd is op Posso en in Menado metterdaad gold een daar opgekomen verkeerd toestand. Er was aan het Nederlandsch Zendelinggenootschap toegekend een subsidie van f 5000, een bedrag dat zelfs overtrof alle uitgaven die het zendingsgenootschap voor de missie gedaan had. Het spreekt vanzelf dat dit niet kon worden bestemd. En de bestuurder had zich zelfs verbonden te gemoet te komen aan de benodigde gelden.

Nu heeft de Minister te recht aangetoond, dat dit het niet kon geweest zijn een poging om zijn sympathie te winnen door na zijn optreden toe te geven wat niet toegegeven kon worden, maar dat het hier een zaak gold die sedert 1907 aan de orde was, die in 1910 weder was opgekomen en nu regelmatig was afgedaan door eenvoudig te bepalen dat voortaan de directeur van onderwijs over het te geven subsidie beslissen zou. Ik kan niets anders zeggen dan dat ik in deze met den Minister volkomen akkoord ga.

Een vierde punt is ter sprake gekomen, dat was de Sarekat Islam.

Wat het daarmede gebeurde betreft, heeft de Minister niets

anders gedaan dan zijn volle sympathie te betuigen met de houding van den Gouverneur-Generaal. Ik heb dit te meer op prijs gesteld, omdat die beweging van de Sarekat Islam in Indië niet op zich zelf staat. Gelijk wij weten heeft in Engelsch-Indië in 1905 een soortgelijke, maar veel brutaler beweging plaats gehad. Die beweging is uitgebroken, ik zal het niet behoeven te zeggen, te Chandernagor en is van daar doorgegaan en heeft geleid tot een boycot voor langen tijd over een breede strook van alle Europeesche waren. Dit was dus een zuiver economische quaestie, maar die toch tevens een nationaal karakter droeg en wel een nationaal-religieus karakter. In ons Indië had de beweging een Islamietisch karakter.

De Minister heeft op de handelingen van den Gouverneur-Generaal geen aanmerkingen gemaakt, integendeel, hij prijst het staatkundig beleid van den Landvoogd, dat daarbij uitgekomen is.

Als vijfde punt is aan de orde gekomen de schoolquaestie.

Daarover behoeft ik na het schoone betoog van den vorigen geachten spreker mij niet breed uit te laten.

Er volgt uit hetgeen wij lezen op bladz. 217 van de *Handelingen* van de Tweede Kamer, dat de Minister pertinent beloofd heeft dat hij de subsidie-regeling zooals die bestaat, zal handhaven, ja zelfs, dat hij geen vinger zal uitsteken om er eenige wijziging in te brengen.

In de tweede plaats heeft de Minister op bladz. 216, eerste kolom, van die *Handelingen* uitdrukkelijk verklaard, dat, daar waar een school van de missie was opgericht, de ouders van de kinderen die daar school gingen, zich zeer spoedig met het daar gegeven onderwijs ingenomen verklaarden, en dus tegen missie-onderwijs als zoodanig geen bedenking bestond.

Wat het punt van de facultatiefverklaring betreft, heeft de Minister geheel mijn sympathie en is hij, naar mijn meening, zelfs verder gegaan dan noodig was; het facultatieve onderwijs behoeft niet te worden doorgevoerd wanneer een gouvernementsschool staat naast die der missie. Van mijn kant meen ik, dat, wanneer kinderen van ouders die voor die kinderen geen godsdienstonderwijs wenschen, de school bezoeken, aan dien wensch der ouders volkomen behoort te worden toegegeven; men moet geen onderwijs geven waarvan de ouders liever niet gediend zijn.

Er is door de heeren van Deventer en Tydeman over gesproken, dat dan toch het inlandsch onderwijs geheel neutraal moest zijn.

Neen, zegt de Minister, dat behoeft niet, en in dit opzicht heeft hij zich weder geheel geschaard aan de zijde van hen, die steeds het antirevolutionnaire beginsel hebben aangenomen, zelfs heeft hij, wat nog al frappant was, gezegd: men schrijve gerustelijk op het bord in de school: de vreeze des Heeren is het beginsel van alle wijsheid. Een ontzettend sterke uitlating van den Minister, want wij weten allen, dat dit het punt is waarom wij in den laude als fijnen, igitur als dommen, in den hoek worden gezet, juist omdat wij meenen dat de vreeze des Heeren het begin is van alle wijsheid. Gaat uw gang, zegt de Minister, ik heb er niets op tegen, dat dit in de school op het bord wordt gezet. Hij heeft zich overigens zoo vrij als het kan op het punt van de facultatiefstelling uitgelaten, en zich verzet tegen hen die deze willen inperken, zoodat hij zich geheel begeeft in de richting als waarin steeds door ons is gegaan. Alleen op het punt van de „behoefte” scheen het een oogenblik alsof er iets haperde. Maar dat mag toch niet het geval zijn, want hij heeft zich vereenigd met de clause van den heer Keuchenius. Ik behoef den Minister niet te zeggen, en ik behoeft ook niet alles voor te lezen, dat de heer Keuchenius uitdrukkelijk heeft gezegd: indien zulk onderwijs bijval vindt, dan blijkt daaruit de behoefte, en dan volgt daaruit zeer natuurlijk, maar ook niet anders, dat wanneer op een school geen kinderen komen, er geen subsidie wordt gegeven, doch dat omgekeerd, zoodra op een school de kinderen in genoegzaam aantal verschijnen, men kan zeggen, dat dit onderwijs bijval vindt en de behoefte er aan gebleken is.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuiper.)

Nu is er intusschen een punt, straks in het breede reeds door den heer Bavinck besproken en waarover ik dus kort kan zijn, dat n.l. de Minister in zijn laatste Memorie van Antwoord op bladz. 15 zich, nu ja, eenigszins weifelend heeft uitgelaten. Mij heeft dit niet bevreemd. De Minister zit in het schuitje en hij moet met dit schuitje oproeien tegen een dubbelgaanden stroom. Hij heeft een riem rechts en een riem links. Zoo dikwijls hij met den riem rechts aan het trekken gaat, ergeren zich de heeren van Deventer en geestverwanten, en moet dit toch weer aan die heeren worden goed gemaakt. Maar ziet hij nu, dat toch alleen met den riem links een zwaai, maar even boven het water, zoodat hij het water niet raakt, onderwijl de riem rechts diep onder het water gaat en zoo gaat de schuit dan toch recht vooruit. Het komt mij daarom voor dat men den Minister wel eenigszins onrecht heeft aangedaan. Ik wil dit zelfs toepassen op het gebroken hart. Wij hebben ons allen kunnen overtuigen van den volmaakten gezondheidstoestand van den Minister, en weten, dat zijn hart nog op de rechte plaats zit en dat hij zich nog duchtig weet te weren. Ik beschouw die uitdrukking in de verkiezingsdagen geuit, dan ook niet anders dan als een uiting van temperament. Ik ben langzamerhand op jaren gekomen, ik heb met vele menschen omgegaan en ik heb altijd opgemerkt, dat men veel te weinig rekening houdt met iemands temperament. Men komt zoo licht onder sterke stroomingen, waarin men zijn eigen persoonlijk denken min of meer verliest; men komt zoo licht onder den indruk van de psychologie de la foule en zegt dan de dingen anders dan men ze zelf gevoelt. In die dagen is dan ook den Minister overkomen, wat ons onder die pressie zoo dikwerf overkomt, dat men een oogenblik enkel hoort wat van rechts of links wordt gesproken en in die foule van gedachten zich zelf verliest, en met de uitingen van anderen medegaat.

Ik heb daarom straks die uiting moeten aanhalen, omdat men er ook van buiten af zich op beriep, maar ik voor mij kan haar best verklaren en geloof niet, dat de Minister daarom zulk een amphibie behoeft te zijn. Ofschoon ik die woorden niet goedkeur, en ze eerder zou hebben verwacht bij dames, die nog al eens spoedig heftig ontroerd zijn of lijden aan een gebroken hart, zoo begrijp ik toch, dat er wel eens oogenblikken zijn, waarin men onder den druk van de foule den kluts kwijt raakt. En daar komt dan nog bij, dat — en daarvan heeft de heer Bavinck werkelijk niet te veel gezegd — als links nu maar met den riem boven het water blijft, rechts met den anderen practisch door den stroom heengaat.

Nu is het natuurlijk heel moeilijk voor den Minister om, nu hij dit eenmaal heeft gezegd, het weer terug te nemen, maar ik zou willen vragen: laat de Minister dit ten minste doen, laat hij duidelijk in deze Kamer het uitspreken, dat hetgeen daar in theorie staat, niet door hem bedoeld is als dwingend te zijn voor den Gouverneur-Generaal, die er nu is, noch ook voor den Gouverneur-Generaal, die komen kan, noch ook voor zijn opvolger, want dat hij, door hetgeen daarnaast gezegd is, duidelijk genoeg verklaard heeft, dat, zoo de facultatiefstelling goed en normaal doorgaat, dit bij hem vanzelf een wegneming is van alle theoretische bezwaren, die sedert waren opgekomen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dus duidelijk genoeg te hebben aangetoond, dat ik het met den Minister eens ben en de Minister het eens is met de anti-revolutionnaire partij en dat wij ons aan de rechterzijde op geen enkel van de genoemde punten hebben te beklagen, dat wij niet anders kunnen zeggen dan dat het ons is medegevallen. Maar juist daarom zou ik wel de vraag willen neerleggen of die milde gevers, die in Juni die f 15 000 hebben geschonken om in Indië een gansch anderen toestand in het leven te roepen, nu toch eigenlijk hun geld, zoo mogelijk met interest, niet moesten terug hebben. Want men zal toestemmen: die menschen komen volkomen gedupeerd uit. Hun toch is duidelijk gezegd: de zaken gaan verkeerd, geeft ons geld, dan zullen wij trachten het Ministerie te doen vallen, dan gaat vanzelf ook Idenburg weg en krijgen wij een gansch anderen toestand in Indië. En nu komen die menschen met den kous op den kop thuis, want

er gebeurt niets. Integendeel moeten zij nu hooren, dat in het nieuwe Kabinet de Minister dien Gouverneur-Generaal in plaats van hem min of meer te krenken, in de hoogte heft, zóó dat ik mij niet herinner, dat ooit over een Gouverneur-Generaal in de Staten-Generaal met zooveel lof gesproken is, als nu geschied is door dezen Minister over den heer Idenburg. Zij moeten zich een beetje als misleid en bedrogen gevoelen, en nu zullen die menschen natuurlijk hun geld wel niet terugvragen, maar eerlijkheidshalve moest men zeggen: daar hebt gij het terug.

Ik kom nu aan mijn laatste punt: de Indische partij, waarin betrokken is het triumviraat van de heeren Tjipto, Soewardi en Dekker. Ik kan ook hier weer niet anders zeggen of ik ga ook in dit opzicht weer geheel met den Minister mede. Hij heeft niets anders gesproken dan hetgeen ook ik uitspreken zou, wanneer ik op 's Ministers plaats gezeten was. De geachte afgevaardigde, de heer Bavinck, heeft zooveel er op gewezen, dat in 1885 zulk een ommekeer tot stand gekomen was in de koloniale politiek bij overeenkomst tusschen de verschillende koloniale Mogendheden. Mag ik nu van 1885 teruggaan op 1878 en wijzen op *Ons Program*, waarin getuigenis gegeven is van het antirevolutionnaire beginsel? Wat lees ik nu in dat Program op bladz. 332 van de 5de editie? Daar wordt het denkbeeld op den voorgrond gesteld dat Nederland tegenover Indië heeft op te treden als voogd, en dan staat er:

„Van voogdij, let wel, niet om deze volkeren aldoor onmondig te houden, maar om ze te nemen voor wat ze zijn, d. i. voor onmondigen en alnu tegenover deze onmondige natiën de drieërlei verplichting te aanvaarden, waaronder elk voogd tegenover zijn pleegkind staat: a. om het redelijk op te voeden, b. om zijn bezit te zijnen meesten bate met overleg te beheeren, en c. om het in de toekomst, zoo God dit wil, het innemen van zelfstandiger positie mogelijk te maken.”

Nu heeft men er in sommige kringen hier te lande verwondering over uitgesproken dat daar zoo iemand als Douwes Dekker, als Tjipto en als Soewardi, dat idee had durven uiten om Indië vrij van Nederland te maken en de bevolking aldaar te maken tot een vrije en onafhankelijke natie.

Mijnheer de Voorzitter! Het komt mij voor, dat men zoo niet spreken mag, dat het zeer zeker een jammer voor elk volk is dat het niet zelfstandig leven kan, dat het voor elk volk goed kan zijn zich aan de tijdelijke voogdij van een ander volk te onderwerpen, maar dat ook nooit uitsterven mag, of het volk gaat verloren, de begeerte en het verlangen om een vrij volk, een onafhankelijke natie te worden. Voor zoover dus die heeren in dien zin gesproken hebben, zie ik niet in dat zij iets misdadan hebben. Het eenige wat hun ten laste kan worden gelegd, is, dat zij hebben gedaan als een jongen van 10 of 11 jaar die om handlichting, venia aetatis, vroeg. Dit is de geheele quaestie. Evenals men iemand van zoodanigen leeftijd, die dit wilde gaan doen, eenvoudig zou uitlachen, mag men zich ook vroolijk maken over de opinie die door die heeren geuit is. Maar dit neemt niet weg, dat, al is de uiting op zich zelf af te keuren, zij zich bij die uiting toch hebben schuldig gemaakt aan het geven van zwaarwichtige redenen van misnoegen, zooals art. 442 van het Burgerlijk Wetboek zegt, zoodat de Gouverneur-Generaal het recht had, dat daar is aangegeven, tot het nemen van den maatregel van opsluiting of interneering. Maar zoodra mocht blijken dat die heeren het verkeerde van hun handelingen hebben ingezien en er voor willen instaan dat geen repetitie van het begane kwaad van hen te duchten is, dan kan van clementie zeer zeker te hunnen opzichte sprake zijn.

Nu heeft de Minister de zeer voorzichtige uitdrukking gebezigd, dat het de Gouverneur-Generaal is, die in deze heeft te oordeelen. Waar de zaak thans zoo staat, kan ik niet anders zeggen, dan dit ik niet meega met hen, die op zich zelf de actie van de heeren in hun gemoed hebben afgekeurd. Ik begrijp integendeel, dat die toon in hun hart moest opkomen en sympatiseer over het geheel met het idee van den Minister

11de VERGADERING. — 7 JANUARI 1914.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper.)

om te zien of die heeren tot beter inzicht komen en de zaak verder ter beoordeeling van den Gouverneur-Generaal in Indië over te laten.

Het denkbeeld nu van de voorgedij wensch ik daarom iets nader op den voorgrond te stellen, omdat dunkt mij, van de vraag of men dat beginsel van die voorgedij accepteert of niet, onze geheele koloniale politiek moet afhangen; dit is metterdaad, gelijk Jhering zegt in zijn beroemd „Der Zweck im Recht” een van de factoren, waarmede men heeft te beoordeelen of een handeling rechtvaardig is of niet.

Nu wil ik wel zeggen, dat wij, anti-revolutionairen, er steeds op hebben aangedrongen om in de geheele leiding van onze koloniale politiek niet het verkeerde beginsel te mainteneeren van vroeger en ook niet het ondoelmatige beginsel van kolonisatie aan te nemen, maar ons geheel te houden aan het beginsel van voorgedij. Men heeft dit ook wel genoemd de ethische politiek; men noemt het in Duitschland Kultivationspolitik; maar de naam doet niets ter zake. In Duitschland hebben mannen als Fabri, Schäffler, Roscher en anderen, meer dan wij, zich bezig gehouden met de classificatie van onderscheidene soorten van koloniale politiek.

Ik ga daar niet op in; in hoofdzaak komt het neer op wat ik in 1878 in *Ons Program* schreef, dat men kan hebben een veroveringspolitiek, die op exploitatie geschoeid is, maar daarvan is bij ons geen sprake. Voor ons blijft er niets over dan een voorgedijpolitiek, die verplichting om het volk, dat aan onze zorgen is toevertrouwd, tot een hooger peil op te voeren.

Wanneer men dit aanneemt in den door mij bedoelden zin, dan moet men erkennen, dat van 1618 af, toen door Coen Batavia werd gesticht, tot op ongeveer de 70er jaren van de vorige eeuw door ons nooit anders dan een stellige politiek van exploitatie gevoerd is. Dit kwam al dadelijk aan de orde, toen men de Koloniën aan de Oost-Indische Compagnie overgaf, die geen hooger doel had.

Zooewel Voetsius als de classis van Amsterdam hebben herhaaldelijk geprotesteerd tegen de wijze, waarop de geestelijke belangen door de Compagnie uit het oog werden verloren, maar het heeft niet mogen baten; de Compagnie is doorgegaan met de meeste winste te maken. Ik meen daarover te mogen zegen, dat van den Bosch met het cultuurstelsel niet de ergste man is geweest. Wanneer men zich eenmaal op het standpunt van exploitatie stelt, is een doelmatig cultuurstelsel een van de beste wegen en middelen om een volk niet te zwaar te laten lijden.

Maar in ieder geval wij, anti-revolutionairen, hebben van meet af zoo kordaat mogelijk tegen het cultuurstelsel partij gekozen; wij hebben het niet gewild; wij hebben gedaan, wat wij konden, om dit te bestrijden en uit te roeien.

Nu hebben wij met warme interesse gezien, dat ook aan liberale zijde, de conservatieven meer en meer het veld ruimen en, geleid door Fransen van de Putte, meer en meer de neiging kregen om insgelijks den ethischen weg in te gaan.

Alleen hebben wij daarbij altijd eenige vrees blijven koesteren, dat wij stonden voor het gevaar om de bestaande exploitatie te zien vervangen door een exploitatie van particulieren.

Ik weet niet of den heeren bekend is het werk van Werner Sombart, niet zoo lang geleden uitgekomen, het zeer interessante werk getiteld: „Der Bourgeois”. Daarin wordt Holland ook besproken, en heeft de schrijver, na alle details nauwkeurig te hebben nagegaan, zich op bladz. 185 over Nederland in dezer voege uitgelaten:

„Vielleicht sind die Vereinigten Provinzen diejenigen Staaten, wo der Kapitalistische Geist zum ersten Male zur vollen Entfaltung gelangt ist, wo er nach allen Seiten hin eine gleichmässige, bis dahin unbekannte Entwicklung erfahren und wo er von einem ganzen Volke zum ersten Male Besitz ergriffen hat.”

Die opmerking was voor den toenmaligen toestand metterdaad juist. Ik verheug mij er in, dat de anti-revolutionaire partij van meet af zich daartegen zoo sterk mogelijk verzet heeft, en meer nog, dat, waar die partij op verre na niet bij machte was om zelf dat kwaad te breken, zij toen in de libe-

ralen, die onder de leiding van Fransen van de Putte medegingen, steun en hulpe heeft gevonden om aan het cultuurstelsel een einde te maken.

Dat is dan nu ook de wereld uit en wij zijn nu zoo gelukkig om, als ik mij zoo mag uitdrukken, voor dat materiele cultuurstelsel thans in de plaats te brengen het ethische cultuurstelsel, het stelsel namelijk niet om weder den Javaan door cultures te exploiteeren, maar om hem door een hogere cultuur onzerzijds te verrijken.

Wat is nu hetgeen een politiek, die zich op dit standpunt stelt, heeft te doen? Zij heeft drie dingen te doen. In de eerste plaats heeft zij het pleegkind zelf en zijn goed te verzorgen. In de tweede plaats heeft zij het pleegkind op te voeden voor het straks innemen van een zelfstandige positie in de maatschappij. En in de derde plaats heeft zij het bij ontstentenis van de ouders de zedelijke opvoeding te geven, die anders van de ouders op het kind zou zijn uitgegaan.

Nu meen ik, dat het zaak is om thans vooral met alle kracht hierop te wijzen.

Azië beleeft thans een réveil, niet een Christelijk réveil, maar een réveil van den Aziatischen geest. Dit dagteekent van den oorlog tusschen Japan en Rusland, en is vandaar uit naar China, naar Engelsch-Indië, naar Perzië, naar alle deelen van Azië doorgegaan. Men weet het, men bemerkt het aan alle zijden, dat Azië wakker geworden is. Het heeft jaren lang geslapen en er stilzwijgend in berust, dat Europa in Azië alles te zeggen had, maar daaraan is een eind gekomen.

Juist nu dit réveil door Azië gaat en ook onze koloniën bereikt heeft, is het onze plicht en roeping te zien in welk moment wij verkeeren en te doen wat wij in dat moment tegenover de volken in onzen Archipel verplicht zijn. En dan ga ik er geheel in mede, dat men dat niet moet opvatten als een taak, die men het in zijn hand zou hebben om zoo maar gereed te maken. Men kan niet anders die taak volvoeren dan op dezelfde wijze als in ons eigen Europa in vroeger eeuwen is vervuld.

Het is eenvoudig een hersenschim om zich te denken dat wij, door wat dan ook, die volken van Azië nu in eens op hooger standpunt kunnen zetten. Wij hebben zelf in ons eigen land daarover eeuwen gedaan. Wanneer men wat ons eigen land betreft vergelijkt de toestanden, zelfs zooals zij nog in de 16de eeuw waren, met nu, dan gevoelt men hoe er, vooral ten plattelande, — en men heeft in Indië bijna met niets anders dan platteland te doen — toen toestanden bestonden, die met die van de inlanders op Java niet al te kleine overeenkomst vertoonen.

Maar juist omdat zulk een omwenteling, zulk een cultuur-aanbrengen, zoo langzaam gaat, is het te meer zaak om geen tijd verloren te laten gaan en kan de Minister niet genoeg worden aangespoord om die zaak ten ernstigste ter harte te nemen.

Het zij mij vergund daarbij te verwijzen naar Hongarije. Toen ik de eerste maal in Hongarije kwam — dat was vóór 1868 — was daar niets dan landbouw. Men kon daar overal op het platteland de Magyaren waarnemen in hun witten tabberd, met een riem om, maar van een rookenden fabrieksschoorsteen of iets dergelijks was geen sprake.

Dat heeft geduurd tot 1868. Eerst in dat jaar is door het sluiten van het nieuwe convent tusschen Oostenrijk en Hongarije een nieuwe mogelijkheid geopend voor Hongarije om van den landbouw op de industrie over te gaan. Nu was men in 1901 — dat is dus na een periode van 30, 31 jaar — zóó ver gevorderd, dat er toen reeds een industrie bestond met — ik hecht aan cijfers — 420 000 patroons, waaruit blijkt, dat het veelal een kleine industrie was, met daartegenover een half miljoen arbeiders.

Daar had men dus juist bij de plattelandsbevolking langzamerhand een zeer sterke industriele opwekking gekregen, zooals ik zeg: in 31 jaar; terwijl de grootindustrie, die destijds daar bestond, gerekend werd grootindustrie te zijn als er maar 10 of 12 arbeiders in één fabriek werkten, en van dergelijke ondernemingen had men er toen een 112.

Nu geloof ik, dat, wanneer men eens naging hoe dit wezen-

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper.)

lijk groote resultaat in Hongarije verkregen is in betrekkelijk zoo korten tijd, men misschien een en ander vinden zou wat ook voor Indië bruikbaar zou zijn. Maar in elk geval moet de Regeering voorgaan met twee dingen te doen: in de eerste plaats met de vakscholen zóó vast te laten ingrijpen dat er wel degelijk bij de bevolking zelf, bij den minderen inlander, kome een activiteit, een technische mogelijkheid die zij vroeger niet heeft gekend, en in de tweede plaats moet er gezorgd worden dat er geld komt.

Nu meen ik in dit laatste opzicht niet beter te kunnen doen dan den Minister te vragen of hij niet zijn argumentatie zou kunnen inruilen voor de mijne. Hij heeft namelijk een argumentatie gegeven door te wijzen op wat uit de spaar- en andere kassen die men in Indië heeft kan verkregen worden. Nu is, wanneer men de cijfers nagaat, dit al te gader nog geen 2 miljoen. Ook de Minister zal toestemmen: op een bevolking van 40 miljoen beteekent dat heel weinig. Vooral als men weet wat de grootste bedragen zijn die er zijn ingebracht — er kunnen, evenals in Nederland, allerlei menschen zijn die tamelijk groote sommen deponeren — dan beteekent het al heel weinig. En nu zou ik den Minister wel deze vraag willen doen. Wij weten — het blijkt uit de cijfers — dat de bevolking in Indië elk jaar ongeveer 40 miljoen weggooit aan opium: 34 miljoen onder de regie, 4 à 5 miljoen aan de pacht, en daar is nog niet bij wat de pachter zelf int; men komt dus tot 40 à 41 miljoen.

Nu vraag ik niet of de Minister, met dit feit voor oogen, waar hij er in roemt dat wij na deze spaarkasactie van zoo-veel jaren gekomen zijn tot een opsparring van 2 miljoen, zou willen zorgen dat dit geld uit die kassen niet zal worden weggenomen — daar heeft hij geen zeggenschap over —, maar of hij zou willen zorgen dat niet onder de bevolking een som van over de 40 miljoen aan opium zal blijven weggeworpen, zal blijven besteed, met schade voor het eigen wezen, met schade voor het huisgezin, en met schade voor de eigen activiteit.

Ik zou er in de tweede plaats op willen wijzen dat m. i. de decentralisatie van het bestuur steeds verder zal moeten gaan. Hoe meer men Java, wat het bestuur betreft, aan van hier komende manschappen onderwerpt, hoe minder men daar bevordert een bestuur dat metterdaad in den geest der bevolking zelf is ingeleefd; die twee categorieën, de uit de bevolking zelf opkomende en de van hier komende ambtenaren, staan geheel vreemd tegenover elkander. Hoe meer men daarentegen mannen uit de inlandsche bevolking zelf, die den inlander kennen, in betrekkingen brengt, hoe meer men den animo onder de bevolking opwekt. Daardoor zal men in de gelegenheid komen om de penurie onder de Europeesche ambtenaren te overwinnen: men zal er zooveel niet noodig hebben. En juist doordat men die penurie overwint, zal men vanzelf kieschkeuriger kunnen zijn en kunnen maken dat men uitsluitend de zeer knappe en de zeer hoogstaande neemt. Dat is de quaestie juist. Als men staat tegenover zulk een volk als daar het geval is, moct men zelf zedelijk en geestelijk veel hooger staan dan men behoeft te staan om in ons land burgemeester van zelfs een kleine stad te zijn. Daaraan hapert het maar al te veel. Men heeft vele ambtenaren voor allerlei vakken van noode, maar men heeft hen niet en dan moet men dikwijls vrede nemen met minder geschikte personen.

Daarbij voeg ik nog gaarne dat ik zeer aan den Minister aanbeveel het aanmoedigen van de kennis der Nederlandsche taal. Er is geen enkele reden waarom men niet op geheel Java Nederlandsch zou spreken en ik zeg dat te meer, omdat reeds in 1620 een hoogleeraar te Utrecht in zijn nagelaten werken dat aan Nederland ten zeerste heeft aanbevolen. Het was destijds gewoonte om overal waar men koloniseerend optrad, zijn taal bij het volk te brengen en ik behoeft niet te zeggen dat dit op de Philippijnen, op Cuba en overal altoos het geval is geweest. Waarom leg ik daar nu vooral den nadruk op? Omdat wij nu voor het gevaar staan dat meer Engelsche literatuur in onze Oost binnendringt, een literatuur die veel rijker en breeder uitgaat dan de onze, en als het meer intelligente gedeelte der bevolking merkt dat het daarmede het verst komt, laat het 't Hollandsch liggen en neemt het 't Engelsch. En door die Engelsche literatuur komt de bevolking langzamer-

hand in een gedachtenwereld, die voor ons een gevaar zou kunnen opleveren.

Over de defensie zal ik niet spreken. Men weet hoe in 1898 Spanje heeft moeten aanzien dat de admiraal Dewey met zijn Amerikaansche vloot in een paar uur de Spaansche vloot die vóór Manilla geankerd lag aan splinters schoot. Welnu, bij een gevaarlijke combustie, die uit Europa licht naar Azië kan overslaan, spreek ik het uit dat zulk een oogenblik ook voor ons kan en zal komen als wij niet zorgen dat wij ook in Indië in staat ons tegen een aanval van buiten te verweren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot het laatste punt, dat van niet minder aanbelang is, nl. de hoogere cultuur die moet worden aangebracht. Ik zie echter dat het één uur is en daarom verzoek ik u thans mijn rede te mogen afbreken om haar na de pauze voort te zetten.

De vergadering wordt voor een half uur geschorst en daarna hervat.

De heer Kuyper zet zijn rede voort en zegt: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer er sprake is van het opvoeren van een hoogere cultuur, dan kan men m. i. die bevolking niet nemen als gelijkvloers gehuisd, maar moet men erkennen, dat elk volk, wanneer het in de cultuur zal treden, leeft in drie verdiepingen; dat men heeft de groote massa van de landbevolking, dat men daarnaast heeft de veel kleinere tweede groep, die gedeeltelijk tot hoogere ontwikkeling is gekomen, en dat men daarboven heeft de kroon van het volk, de van hoogere talenten voorzien personen, die de hoogere leiding op zich kunnen nemen. Wanneer ik nu vraag, hoe wij daarmede in Indië staan, dan kan niet anders worden geoordeeld, dan dat de ontwikkeling daar op niet te vergoelijken wijze jarenlang veronachtzaamd is. Nu eerst, in latere jaren, en vooral onder de krachtige inwerking van het laatstelijk afgetreden Kabinet, hebben wij gekregen een breede inrichting van desascholen, die er ook vroeger wel ten deele waren, maar die nu, nog niet geheel, maar toch eenigszins een hooger karakter zullen kunnen erlangen. De standaardscholen tweede klasse zullen dan degenen, die iets hooger kunnen gaan, opvangen, en verder brengen, en voorts zal ook de inlander van de tweede orde, als ik hem zoo noemen mag, behoefte gaan gevoelen aan technische scholen, middelbare scholen, en ik voeg er ten slotte bij, aan een universitaire school.

Ik wensch er met allen ernst op aan te dringen, dat het denkbeeld om ook in Indië een universitair onderwijs in het leven te roepen, door Zijn Excellentie den Minister van Koloniën in zeer ernstige overweging moge worden genomen. Nederland staat als koloniale Mogendheid ten deze op een zeer achterlijk standpunt, een achterlijk standpunt, dat ons niet tot eer strekt. Wanneer ik vraag: hoe is het in Engelsch-Indië, dan vind ik daar universiteiten te Alahabad, te Bombay, te Calcutta, te Lahore en te Madras. Wanneer ik vraag wat Engeland doet in Australië, dan vind ik daar universiteiten te Adelaide, te Howard en te Melbourne. En als men nu zeggen wil: ja, maar Engeland is ons in alle dingen vooruit, laat mij dan wijzen op Rusland, waar men ook in Tomsk een eigen universiteit heeft ingericht. Ja, laat mij nog verder gaan en laat mij er met name op mogen wijzen wat de Duitschers gedaan hebben. De Duitschers hebben in Azië niet dan een klein territorium, het territorium van Kiautschau. Op dat territorium wonen niet meer dan een goede 120 000 Chineezers, en een 8900 Europeanen, en wat heeft Duitschland nu gedaan? Het heeft in die huurkolonie van Kiautschau, te Tsingtau dadelijk een universiteit gesticht. En het komt mij voor, dat waar zelfs Spanje op de Philippijnen te Manilla een universiteit heeft gesticht, die nu reeds telt 60 hoogleraren en over de 2000 studenten, met daarbij alle noodige instituten, een medisch college, bibliotheken en al wat men maar verlangt, en te Habana op Cuba insgelijks een universiteit had gesticht, wij toch wel wat poover figuur maken, nu wij, tegenover de Philippijnen met 8 miljoen inwoners met een groote universiteit, met onze 40 miljoen in Indië niet alleen geen universiteit hebben, maar er zelfs ook niet aan denken om ook daar eindelijk eens een universiteit te doen verrijzen.

4. Vaststelling der begroting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper.)

Ik leg er te meer nadruk op, omdat juist in de laatste weken over deze quaestie in de Indische pers een debat gevoerd is, ik meen tusschen *De Locomotief*, het *Bondsblad* en het *Batavijsche Handelsblad*. Daaruit bleek mij, dat ook in Indië het verlangen om daar universitair onderwijs te krijgen toeneemt, en dat het slechts van zekere zijde bestreden wordt. En al neem ik nu gaarne aan, dat de verklaring volkomen juist was van den Minister, dat *De Locomotief* en hij in echt gescheiden zijn, dit neemt toch niet weg, dat het mij altoos eenigszins verontrustte, dat juist *De Locomotief* het idee bestreed, en het zou mij metterdaad oorzaak van vreugde zijn, indien de Minister ook op dit punt elke affiliatie, ook geestelijk, met *De Locomotief* kon ter zijde zetten.

Ik mag daar te meer op wijzen, omdat het Engelsche Gouvernement zich over deze zaak heeft uitgesproken. Den heer Minister althans is bekend de publicatie van den Onderkoning onder den titel: *Indian educational policy*. Welnu, in dat stuk, een vrij uitvoerige beschouwing van geheel het opvoedingssysteem in Engelsch-Indië, staat uitdrukkelijk in § 50:

„The grave disadvantages of sending their children to England to be educated away from home influences at the most impressionable time of life, are being realised by Indian parents.”

En Andrew Fraser, een missionnair van autoriteit, die lang in die kringen geleefd heeft, haalt in *The International Review of Missions*, van Juli 1913, op blad. 439, die woorden van het Engelsche Gouvernement aan, en voegt er bij:

„This is widely felt in India by parents of all the Indian races. It is not fair to compel the Indian peoples to send their sons to England for education to fit them for ordinary lines of activity.

„The results” — ik leg daar vooral den nadruk op — „have been in the majority of cases far from beneficial, and in some cases absolutely disastrous.”

Ik geloof dat, waar men dat getuigenis ontvangt, en waar ook in Indië een zekere actie is om tot een universiteit te komen, het zaak is er ook hier den nadruk op te leggen, en dat wel te meer omdat naar mijn overtuiging alle cultuur in Indië moet zijn naar den aard en naar den graad van ontwikkeling, dien het volk daar bereikt heeft, en men met eenvoudig degenen in Indië, die tot hogere cultuur willen geraken, naar onze universiteiten te zenden, hen denatureert.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik nu dat laat rusten en ik ga van het universitaire onderwijs terug op het overige, dan spreekt het vanzelf, dat alle cultuur bestaat uit twee gradatiën. De gradatie waartoe men komen moet is het persoonlijk zelfbewust denken, maar tot dat persoonlijke, bewuste zelfdenken wordt men niet opgeleid dan door de school. Nu is de zaak waar het maar op aankomt deze, dat men die scholen in Indië niet maar zoo te hooi en te gras, naar gril en inval daar plaatsen mag, maar zich behoorlijk rekenschap moet geven van de paedagogische methode, die men daar te volgen heeft en rekenschap van het beginsel, waaruit die paedagogische methode moet worden afgeleid.

Wanneer men nu vraagt of Indië, gelijk het zich aan ons voordoet, in staat is om uit eigen midden, uit eigen leven, uit eigen wortel een hogere cultuur te bereiken, dan ga ik geheel mede met het gesprokene door den geachten afgevaardigde, den heer Bavinck, dat wij noch van het animisme, noch van het Hindoeïsme, noch van het Islamisme iets dergelijks hopen of verwachten mogen.

Over het animisme behoef ik daarbij niet veel te spreken. Ik heb steeds voorgestaan wat de Minister ook voorstaat, dat, als het mogelijk ware, de missionaire actie met zoo groot mogelijke macht zich juist op de Buitenbezittingen moest werpen. Niet, men versta mij wel, om zich van Java te retireeren, dat zou een strijken van de vlag zijn, maar mijn overtuiging is, dat het zaak is op de Buitenbezittingen zoo spoedig mogelijk beslag te leggen voor de missie, omdat men anders het groote gevaar loopt, dat de Islam ook daar ons

vóór is, en dat men daar hetzelfde proces krijgt, dat men thans beleeft in Afrika, waar, vooral uit het Noorden, de Islam ik mag wel zeggen met een stortvloed van geweld naar het Zuiden doordringt, en naar men zegt elk jaar ongeveer twee millicen negers tot den Islam weet over te brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben er voor op het oogenblik op te treden in de Buitenbezittingen ook om hetgeen een kenner van land en volk mij gezegd heeft, n.l. dat door het succes dat generaal van Heutsz gehad heeft met het beslag leggen op die Buitenbezittingen, die vroeger vaak slechts nominaal aan ons behoorden, de geestelijke macht van het animisme daar gebroken is. Het animisme is een geestesrichting die, zoolang als men voelt dat men op de geesten drijven kan, onweersstaanbaar is, maar zoodra, gelijk nu heeft plaats gegrepen, een andere macht ingrijpt en blijf geeft die geesten te kunnen meester worden, te kunnen neerwerpen en te kunnen overwinnen, laat de bevolking, welke die geestesrichting was toegedaan, gewoonlijk die geesten los en is zij juist in zulk een oogenblik het meest bereid tot een andere geheimzinnige leering over te gaan.

Wanneer men nu komt op het Hindoeïsme, dan is dat zeer zeker geweest een actie van zeer hooge cultuur.

Wat in Indië, in het bijzonder in Engelsch-Indië, geleverd is geworden, is metterdaad zeer hoogstaande en wat nu nog op Bali en Lombok daarvan aanwezig is, deelt metterdaad nog in hetgeen daar aan cultuur verkregen werd. En evenmin kan men dit ontveinzen: wat de Javaansche vrouw in haar netheid van vorm, in haar keurigheid van optreden, in haar aesthetische verschijning nog heeft, heeft zij niet te danken aan het vroegere animisme en ook niet aan het later opgekomen Islamisme, maar aan den tijd waarin het Hindoeïsme op Java den toon heeftgegeven.

Maar wat daarvan nu nog bestaat op Bali en een klein gedeelte van Lombok, beperkt zich tot een te klein terrein om den toestand van onzen Archipel nog te kunnen beheerschen en het komt er dus maar op aan, of de Islam al dan niet in staat is de hogere cultuur te brengen.

Nu sta ik tegenover den Islam tot op zekere hoogte sympathiek, en in zooverre ga ik wel met den heer Minister mede. De Islam is met het oog op de zeer ernstige gevaren voor de toekomst, waarop de heer Bavinck gewezen heeft, metterdaad een macht die ons steun kan bieden. Men mag niet vergeten, dat de groote actie in Azië nog altoos woelt in China, Engelsch-Indië en Achter-Indië, bij een bevolking, te zamen representeerende de helft van de bevolking van de wereld. Het is daar het paganisme, dat zich meer en meer opmaakt, wakker wordt, dat weer naar het zwaard grijpt en vroeg of laat zich wel eens tot een geweldigen aanval op al wat van ons is uitgegaan, kan opmaken. Nu heeft de Islam dit groote voor, dat hij is monotheïstisch, en in zooverre heeft hij er altoos aanspraak op, dat wij tegenover alle polytheïstische verschijnselen metterdaad waardeeren wat in den Islam wordt gegeven.

Vraagt men echter, of de Islam in zich zelf „kulturelle” kracht bezit, dan ga ik geheel mede met wat prof. Becker uit Bonn onlangs in een lezing te Leiden voor de studenten aan de academie in den breede heeft uiteengezet, n.l. dat de Islam niets eigens heeft; hij heeft wel een groote periode van cultuurbloei beleefd, in de dagen van Bagdad en van Kaïro, te Fez en te Marakesch, in Marokko, maar dit alles neemt niet weg — zooals prof. Becker volkomen juist heeft aangetoond — dat men daar niet gebouwd had met steen, die men zelf had gekapt, maar met steen dien men van elders had verkregen. Wanneer men in Damascus in de magnifieke moskee binnentreedt, ziet men, dat daar een eindelooze rij van de prachtigste zuilen staat met schitterend schoone kapitelen, maar wat zijn dat voor kolommen? Het zijn alle kolommen — de een geheel verschillend van de andere — die indertijd uit de Christelijke kerken weggenomen waren en die men daar naast elkaar heeft gezet, geheel ongelijk, de een met dit, en de andere met dat kapiteel, de eene hoog en de andere laag. Het is een „museum-artige” verzameling van alle soort kolommen, die door een

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper.)

andere kunst, de Christelijke kunst, indertijd in het leven waren geroepen.

Wanneer men nu vraagt, wat de Islam zelf aan kunst heeft geproduceerd, dan is dit alleen de lineaire sierkunst. Daarin is de Islam metterdaad eenig. Maar de lineaire sierkunst is aesthetisch een zeer laagstaand iets, omdat er feitelijk niets in zit, geen verbeelding, geen idee, geen aandrift; het is de altoos weer anders getrokken lijn, die men op de kolommen of op de deuren van de tempels of moskeeën aantreft.

Wanneer men dan ook vraagt, wat er van de cultuur van den Islam geworden is — en ik heb dat alles kunnen bezien in Klein-Azië, in Syrië, in Palestina, in Soedan en op de noordkust van Afrika tot Marokko toe —, dan ziet men, dat de Islam daar eenvoudig alle cultuur vermoord heeft. Al wat daar aan cultuur geweest is, is weg, en dit ligt volstrekt niet hieraan, dat de zaken zijn veranderd, maar aan het feit, dat de steenen en andere zaken, die er indertijd gevonden werden, gebruikt zijn, en dat toen die verbruikt waren, er niets meer was.

Wanneer wij dit nu wat verder bezien en denken aan ons Indië en ons de vraag stellen, welke de cultuur is die de Islam in ons Indië heeft aangebracht, dan zal de Minister zelf toestemmen als ik antwoord: geene. En als men vraagt: is zoodanige cultuur in de toekomst te verwachten, dan zeg ik: evenmin, en er kan in den toestand eenvoudig geen verandering komen.

Waar dit zoo is, daar is het, dunkt mij, duidelijk, dat er voor het brengen van een hoogere cultuur in onze Oost noodig is import. Uit Indië zelf komt het niet en als het er niet komt, moet het worden geïmporteerd en nu is de vraag vanwaar moet die import komen? Waar is het elixer bereid dat het nieuwe levenselement onder de bevolking brengen kan?

Zoo de vraag stellende zou ik haar aldus willen beantwoorden: in Europa verheugen wij ons in het bezit van tweeërlei cultuur, die wij niet mogen verwarren. Wij hebben aan de eene zijde het oneindige en aan de andere zijde het eindige en nu is er onder de menschen altijd geweest het pogen om in gemeenschap te treden met het oneindige door de mystiek, en om door die mystiek, den wortel van alle dingen van hooger aard te vinden in God. Daartegenover heeft men altijd een richting gehad die zich opsloot in het eindige, die dreef op de rede, op het intellect en zijn wortel en uitgangspunt zocht in den mensch. Aan den eenen kant dus die cultuur-beweging die een religieus karakter droeg en aan den anderen kant een cultuur-beweging die rationalistisch van aard was.

Wanneer ik nu die twee cultuurbewegingen neem, dan ontken ik daarmede niet, dat er onder die religieuze cultuur-beweging allerlei variatie is, en daaronder één die vooraan staat, namelijk de Christelijke, en evenmin ontken ik, dat er bij de rationalistische beweging evenzoo allerlei variatiën voorkomen, en ook daaronder één die op den voorgrond treedt, te weten de oud-klassieke. Laten wij het zoo nemen, laten wij zeggen, dat in het oude Griekenland beide het mysterie en het klassicisme opbloeden, en wel zoo, dat in Delphi het mystieke steeds rapport zocht met het oneindige, dat in Cyrene de school van het rationalisme opbloede, met name door Euhemerus, of wil men vroeger door Democritos, door wien evenzoo het uitgangspunt genomen werd in den mensch, en nader in het materialisme. Die twee cultuurbewegingen zijn doorgegaan, de religieuze heeft haar zenith bereikt in het Christendom, dat, in dit zenith staande, ten slotte ook de klassieke beweging in zich heeft opgenomen. Dit heeft echter niet lang geduurd, de rationalistische beweging heeft zich alleen weder van de Christelijke losgemaakt en is toen opgetreden in het humanisme, later in het agnosticisme, en voorts in de atheïstische beweging, om ten slotte in het indifferentisme haar kracht te doen uitspreken.

Voor dit feit staan wij thans, en daarom hebben wij ons alsnu af te vragen, welke de houding moet zijn van de Overheid in Indië tegenover deze tweeërlei import?

Moet en mag onze Overheid in Indië zeggen: ik verklaar mij voor den import van de Christelijke cultuur en sluit de

andere uit, of ik verklaar mij voor den import van de rationalistische cultuur en laat de andere aan zich zelf over? Het komt mij voor, dat de Overheid dit in Indië niet mag toelaten, en dat de houding der Overheid in Indië deze moet zijn: waar zij zelf optreedt, moet zij nooit schromen er voor uit te komen, dat zij Overheid is van een Christelijk land. Ik zeg dit daarom, omdat, wanneer men op Aziatisch terrein overgaat, in die wereld komt, de persoon die toont geen religie te bezitten, de achting van de bevolking niet kan wegdragen. Een Aziaat, vooral in onze Oost, verstaat een mensch niet, wanneer hij niet ziet, dat er is een religieus beginsel, dat hem drijft. En wanneer nu onze Regeering dit doet, dan moet dit gepaard gaan met een volkomen vrijlating van de overtuiging en de ontwikkeling onder het volk zelf. Er moet niet de minste dwang op wien ook worden uitgeoefend. Ook mag m. i. de Overheid noch voor den een, noch voor den ander partij kiezen. Bij zulk een stand van zaken moet dus het hooge standpunt worden ingenomen, dat in ons land indertijd door Thorbecke en Groen van Prinsterer is verdedigd geworden. Het is toch metterdaad geen geringe zaak, wanneer men ziet, dat twee mannen als Thorbecke en Groen van Prinsterer die in dien toenmaligen tijd gezegd konden worden te zamen in hun persoon de denkbeelden van de twee groote groepen der bevolking te vereenigen, op dit punt tot een zelfde conclusie zijn gekomen. Welke was die conclusie? De heer Lulofs heeft onlangs in zijn brochure over Soemba en Flores er aan herinnerd — ik heb die brochure op het oogenblik niet in mijn bezit, ik zal dus even uit het hoofd citeeren, maar de heeren zullen wel gelooven, dat het hierop neerkomt — dat Thorbecke uitdrukkelijk heeft verklaard, dat het niet op den weg van de Overheid als zoodanig ligt om onderwijs te geven, dat de Overheid alleen daartoe kan genoopt worden, voor zooverre niet het particulier initiatief zelf daarin voorziet.

De heer Groen van Prinsterer heeft hetzelfde standpunt ingenomen. En nu geloof ik toch, dat het niet aangaat, dat wij in onze eigen wijsheid, waar twee zulke reusachtige denkers tot een gelijke conclusie zijn gekomen, zullen zeggen: wij weten het beter, zoo is het niet, er is aan de Overheid in deze een eigen taak opgelegd. Doet men dit niet, zegt men: de Overheid heeft eenvoudig te doen wat zij kan om met volkomen eerbiediging van aller vrijheid, met het verleenen van steun en hulp, dit onderwijs zooveel mogelijk aan het particulier initiatief over te laten, en dan neem ik dit voor allen zoo egaal mogelijk, dan vraag ik niet dat alleen aan de missiescholen steun van Overheidswege zal worden gegeven, volstrekt niet! Dan volgt uit mijn stelling dit, dat de Overheid in Indië wanneer uit wat hoek, uit welke richting, met wat strekking, met wat doel ook, scholen door particulieren worden opgericht, zoo liberaal en zoo vrijgevig moet zijn om te zeggen: gaat uw gang, ik zal u steunen. Ik zeg dit daarom, omdat het mij voorkomt, dat tegenover het mohammedanisme in dit opzicht geen juiste weg wordt ingeslagen, ook zelfs niet door den heer van Kol, die zoo goed was deze zaak ook te bespreken, maar die dunkt mij halverwege staan bleef. Men heeft in Engelsch-Indië de noodzakelijkheden ingezien om volstrekt niet alleen aan missiescholen, maar ook wel degelijk aan scholen, die uitgaan van de Hindoeïstische of van de Islamietische richting, te zeggen: als het noodig is, zullen wij u helpen. En nu zie ik niet in hoe men beter de sympathie van de bevolking op Java zou kunnen winnen dan door eerlijkweg tot haar te zeggen: wij als Overheid doen geen keuze; maar kunt en wilt gij die doen, ga dan uw gang, wij zullen u steunen, zoo gij maar wat het onderwijs zelf betreft voldoet aan de door de ons te stellen eischen. Dit nu is juist hetgeen niet gebeurt. De Hindoes en de Mohammedanen krijgen in Engelsch-Indië evengoed hulp als de missiescholen en Andrew Fraser, dien ik zoo straks reeds aanhaalde, neemt het dan ook een „madness”, een dwaasheid om ook maar te aarzelen daaraan te voldoen. Hij zegt toch:

„Religious (Mohammedan and Hindu) schools „and the like” are to receive grants-in-aid if they provide

11de VERGADERING. — 7 JANUARI 1914.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper.)

simple vernacular teaching of general knowledge. This may be interpreted as permitting grants-in-aid to all religious schools which provide efficient secular education. It would, indeed, be madness, under existing conditions in India, to deny help to such institutions."

Nu heeft men tot dusver, en dat betreur ik, in Indië mijns inziens te veel het standpunt ingenomen om te zeggen: neen, Mohammedaansche scholen in geen geval, als er dan iets moet komen, dan moeten het zijn Christelijke scholen. Daarmede juist doet men de overtuiging geweld aan. Natuurlijk moet men het niet aan de Mohammedaansche scholen overlaten om te doen zooals zij willen; wat het onderwijs betreft moet worden gezorgd, dat het voldoet aan de door de Regeering gestelde eischen. Maar gaat de Regeering er zich eenmaal mede bemoeien, dan moet zij zorgen zich geen partij te stellen. Nu houde de Minister het mij ten goede, maar zijn methode ligt wel eenigszins op den weg om juist heel streng partij te kiezen. Zijn methode is niet neutraal, maar is zoo partijdig, als men het zich slechts denken kan. Waar toch in Indië om de hogere cultuur te doen slagen het cultuur-elixir van buiten moeten worden ingebracht, en dit kan zijn of religieus of rationalistisch elixir, mag de Minister niet zeggen: als Staat, als Overheid zal ik het rationalistisch elixir in Indië brengen. En dit toch gebeurt, want wat toch anders is de gouvernementsschool, zooals hij die opvat, dan juist een school ingericht naar de paedagogische eischen, gelijk die voortvloeien uit de rationalistische beginselen, nu rationalistisch niet genomen in den zin van het laatst der achttiende eeuw, maar in den algemeenen zin, dien ik zoo straks heb aangeduid. Men mag geen scholen oprichten zonder zich rekenschap te geven van wat men doet. Men moet bij elke school, wat de methode en wijze van doen betreft, zich afvragen: hoe moet het onderwijs worden ingericht? En dan zal daarbij de paedagogiek voortvloeien uit een bepaald beginsel, dat op zijn beurt weer beheerscht wordt door de levensbeschouwing en de levensopvatting, die men is toegedaan. Wanneer er nu tweeërlei levensbeschouwingen tegenover elkander staan, de eindige en de oneindige, de mystieke en de intellectuele, de religieuze en de rationalistische, dan acht ik het uiterst partijdig en een volkomen verloochening van de neutraliteit, als men alleen scholen gaat stichten in laatsgenoemden zin.

Dit, dunkt mij, mag niet gebeuren. Ik maak er te meer bezwaar tegen, omdat scholen, ingericht naar de paedagogische regelen van de rationalistische levensopvatting, in strijd zijn met den aard en de natuur van het Oostersche karakter. Ik sluit mij geheel aan bij Douwes Dekker, waar hij volgens mededeeling van den Minister onlangs gezegd heeft: als Oosterling heb ik hang naar het mystieke. Het is aan geen quaestie onderhevig of het verschil tusschen het Oostersche en het Westersche element is hoofdzakelijk daarin gelegen, dat de Westering zijn kracht zoekt in het intellectuele en de Oosterling zich nooit van het mystieke kan losmaken. Daarom is voor ons Indië, evengoed als voor de andere Oostersche naties, altoos zoodanige onderwijsinrichting noodig, die dat bevredigen kan. Dit kan, daar ben ik het volkomen mede eens als er geen staatskerk is, het gouvernement niet brengen. De Regeering kan niet zelf, proprio motu brengen Christelijke scholen, mohammedaansche scholen of wat ook. Daarom juist komt het mij voor dat de Regeering moet doen, wat in de lijn van Thorbecke en Groen lag, zooveel mogelijk aan het particulier initiatief overlaten, steunen met geld, maar ook toezien dat wat de diploma's en de resultaten betreft, gegeven wordt wat wij in Indië noodig hebben.

Wanneer de Regeering op die wijze in Indië optreedt, stem ik toe dat zij het daar niet bij laten kan en moet zij in streken en plaatsen waar onderwijs moet zijn en het niet van particulieren komt, zelf optreden. Wanneer de Overheid dat dan doet en zich zooveel mogelijk bepaalt tot het onderwijs dat geheel buiten beginsel omgaat, gevoel ik dat daar een plicht op haar is gelegd waarvan zij geen afstand mag doen.

Het is geheel iets anders of men zegt: ik zal het particulier initiatief aannemen als hefboom en waar dat niet komt

zal ik komen, dan wel of men de lijn van den Minister volgende, zegt: ik zal in alles voorzien en de rationalistische wereldbeschouwing er in brengen, de missie kan er ook komen, ik zal haar met welwillendheid bejegenen, maar dat is toch maar iets bijkomstigs. Ik geloof dat als men zich op dat eerste standpunt stelt, men metterdaad kan zeggen dat men gevorderd is. Ik zeg dit te meer, omdat ik zelf toen ik in Amerika op het schiereiland tusschen de Delaware en de Chesapeake baai was, van naderbij kennis heb gemaakt met de negers en heb gevoeld en gezien dat men werkelijk langs dien weg zich tot hogere cultuur kan verheffen.

Ik heb het genoegen gehad het middagmaal te gebruiken bij een gewezen slavin, een vrouw van hooge cultuur, die drie zoons had, waarvan de een predikant, de tweede hoogleraar en de derde advokaat was. Dit waren niet eens Javanen die hooger staan, maar negers, en in de gesprekken in dien kring — niet in de gewoonten en uitwendige manieren — vond men een gelijkheid in geestelijke ontwikkeling en volkomen gereijpheid, die niet veel onderdeden voor wat wij in onze eigen kringen in Nederland hebben.

Nu lette men er wel op, dat zooveel mogelijk gewaarschuwd wordt door alle deskundigen tegen het overbrengen naar Indië van de rationalistische cultuur. In het zooeven genoemde stuk van de „Indian educational policy" van het Engelsche Gouvernement in Indië wordt uitdrukkelijk gezegd: „the most thoughtful minds in India lament the tendency of existing systems of education to develop the intellectual at the expense of the moral and religious faculties."

Ziedaar dus juist hetzelfde, wat ik beweer, dat als men bij die volken een zoodanige inrichting brengt, men metterdaad niet verder komt.

Laat mij er ook op mogen wijzen, dat niet zoo heel lang geleden de President-Minister van Japan, waar men ook het rationalistisch onderwijs heeft ingebracht, zich in een uitvoerig schrijven gericht heeft tot de hoofdinstellingen van onderwijs, om er over te klagen, dat door het dusgenaamd rationalistisch onderwijs de bevolking werd losgemaakt van de groote zedelijke kracht, die het vroeger aan het Shintoïsme ontleende, door intermediair van de Daimyos en de Samurai, die er een eigen zedelijkheid op na hielden, maar een zedelijkheid, wier teneur is een gevaar, en hoe meer en meer in Japan een immoreele en anarchistische geest dreigde op te komen juist door de bevolking, die van die scholen gediend was geweest.

Die omstandigheid nu, dat wij ook in Indië zouden gevaar loopen, indien wij te veel over dien kant heen hielden, om ook in Indië een verkeerden geest te brengen, leidt er mij toe om te zeggen: moedig en de missie, en de Kartinischool aan en, als het Mahomedaansche scholen geldt, zooveel mogelijk het particulier initiatief, maar zie voor u zelf toe, dat hetgeen verstrekt wordt, inderdaad beantwoordt aan een hooger doel. Kom ik nu zoo tot de conclusie, dat men voogdij zou moeten uitoefenen, dat men, door prikkelen en aanmoedigen van het particulier initiatief tot een hooger standpunt den inlander moet verheffen, dan meen ik — en hiermede concludeer ik — dat daar drieërlei voordeel voor de Regeering aan verbonden is.

Vooreerst — en dit acht ik het minste, maar het telt toch ook mee — de kosten van het onderwijs in Indië zullen veel minder zijn, als de Regeering het particulier initiatief aanmoedigt, dan wanneer zij meent alles zelf te moeten doen. Ik behoor zelf tot de Gereformeerde Kerken en ben daarom meer nauwkeurig met de missie van die Kerken bekend. Deze nu onderhoudt op Java 41 scholen en ontvangen daarvoor te zamen f 16742. Dit komt dus neer op f 437 per school. Natuurlijk dat de scholen, die het Gouvernement zelf onderhoudt, minstens eens zooveel kosten.

Wat ik echter veel hooger schat is, dat de Regeering niet kan ontkennen, dat daar waar de Christelijke missie met vrucht en zegen werkzaam is geweest, het Nederlandsche Gouvernement de trouwste onderdanen bezit.

Vraag maar waarom voortdurend pogingen worden aan-

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper e. a.)

gewend om inlandsche troepen uit streken te krijgen, waar reeds van oudsher de Christelijke scholen waren doorgedrongen. Ik denk aan Amboina.

Ook dit is een element, dat men met het oog op de toekomst niet gering mag schatten.

Nu ligt er echter nog iets veel hoogers achter en daarop leg ik in het bijzonder den nadruk. Dat is dit.

Bij honderdtallen trekken uit Nederland naar Indië Nederlanders, met een hand, die gaarne grijpt, om, wanneer zij door ondernemingen, zaken, of 20-jarigen dienst een pensioen verdiend hebben, weer naar Nederland terug te keeren en daar, in stille ruste de vruchten van hun arbeid in Indië te genieten.

Wanneer ik daar nu naast stel de missionaire actie, dan zie ik daarin tal van mannen optreden, die uit Indië niet één enkelen gulden gaan halen, maar die integendeel daaraan het geld der liefde brengen, die niet azen op pensioen, maar die door hogere aandrift gedreven de liefde van den inlander zoeken te winnen en weten te winnen.

Geloof men nu niet dat men daar, waar sprake is van hogere cultuur, niet uitsluitend mag zien op het intellectuele, maar ook op die andere elementen heeft te letten en dat men het dan zeer moet waardeeren, indien zulke elementen daar tot gelding kunnen komen?

Nu begrijp ik wel, dat men zal zeggen: goed, treed dan op als voogd, maar vergeet één ding niet; dat is, dat de voogd op aarde, in de burgermaatschappij, over zich heeft een toezienende voogd, die hem belet om zijn pleegkind verkeerd te behandelen, en die ontbreekt hier. Maar dan luidt mijn antwoord: neen, die toezienende voogd ontbreekt hier niet; die toezienende voogd in dit geval is diezelfde God, die Indië aan ons heeft toevertrouwd en die aan ons zal doen ervaren wat Spanje ervaren heeft, waartoe misbruik van macht en een slecht waarnemen van de voogdij leiden.

Wij krijgen in 1918 het derde eeuwfeest van de stichting van Batavia. Of deze Minister nog aan het hoofd van het Departement van Koloniën zal staan, als dit feest gevierd wordt, zal de toekomst moeten leeren. Maar dit hoop ik wel, dat, hetzij hij, hetzij een ander het bewind over de koloniën in handen hebbe, dan moge blijken dat althans bij dat derde eeuwfeest Nederland zijn schuld aan Indië heeft goedge maakt, dat het eindelijk zijn zedelijken plicht jegens Indië heeft erkend, en dat de historie mag getuigen, dat Nederland ten slotte dien plicht vervuld heeft.

De heer van der Does de Willebois: Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund een enkel woord toe te voegen aan hetgeen hier bij de discussie over de Indische begrooting is in het midden gebracht.

Ook bij de Roomsch-Katholieke fractie heeft de houding van den Minister de aandacht getrokken en in het algemeen een indruk van bevrediging gegeven wat betreft de intentiën der Regeering in zake het beleid in Indië.

In de latere jaren heeft zich in onze vertegenwoordiging eene communis opinio gevormd omtrent de samenwerking van alle partijen in ethische richting. De begrippen van de waardeering van het werk der zending, als den grondslag van de Westersche cultuur die wij brengen onder de Oosterlingen, — van vrijheid tot ontplooiing van alle krachten, die kunnen strekken tot verspreiding van het onderwijs onder de aan onze voogdij toevertrouwde volkeren, — wonnen gaandeweg veld.

Een groote mate van vrijheid achten wij voor de zending noodig. Er moet gebruik gemaakt worden van alle krachten, die zich beschikbaar stellen om samen te werken tot opheffing — moreel, intellectueel en economisch — van de Indische volken.

Er is nog in Indië een zoo onafzienbaar veld van arbeid op dit punt, dat het onmogelijk door initiatief van het Gouvernement alleen kan worden geëxploiteerd, maar waarbij de hulp van, de samenwerking met de zending onontbeerlijk zijn.

Nochtans is er bij de instemming, die gewekt is door de

(van der Does de Willebois e. a.)

verklaringen, die de Minister heeft gegeven, bij ons een zekere reserve gebleven omtrent de aanvaarding van de bedoeling, uitgesproken door den Minister op bladz. 15 van de Memorie van Antwoord: „dat eene bijzondere school haar aanspraak op ondersteuning uit 's Lands kas moet ontleenen aan het bestaan ter plaatse, waar zij is opgericht, van eene behoefte aan onderwijs als op die school gegeven wordt”.

Deze uitdrukking kunnen wij niet met volkomen instemming accepteren en dit geeft ons aanleiding te meenen dat er nog een nadere verklaring van den Minister noodig is om zijn intenties op dit punt uiteen te zetten. Bij de waardeering die ik wenschte uit te spreken voor de tegemoetkoming van den Minister aan de meeningen, die van vele kanten door de rechterzijde zijn geuit, bij de waardeering ook voor de objectiviteit, die de Minister daaromtrent heeft getoond, moet ik nu toch nog te kennen geven dat ik nog een nadere verklaring noodig acht.

Immers de appreciatie van de behoefte, waarvan hier sprake is, moet, zooals reeds zeer juist is opgemerkt, niet afhankelijk zijn van de persoonlijke inzichten van elkander afwisselende autoriteiten, maar moet vastliggen in een duidelijke regeling, zoodat degenen die zich willen wijden aan het werk van de opheffing der Indische bevolking door de zending en door het onderwijs, dat daaraan onafscheidelijk verbonden is, weten waaraan zij zich te houden hebben en op vasten grondslag hun werk kunnen opbouwen.

Nu is echter dit punt reeds op zóo onovertreffbaar juiste en zoo sympathieke wijze door ons geacht medelid uit Zuidholland, den heer Bavinck, uiteengezet, dat ik zou vreezen door hierover nog uit te spreken, gevaar te loopen den machtigen indruk te verwateren die door deze redevoering is gemaakt. Dien indruk te verflauwen zou niet anders dan schadelijk kunnen zijn voor de bereiking van het doel, waarnaar wij allen gemeenschappelijk streven.

Ik wil dan ook, na het vele en goede, dat wij ter zake hier hebben mogen vernemen, niet meer van het geduld van deze Vergadering vorderen. Maar ik meen gerechtigd te zijn nog een enkel woord aan het gehoorde toe te voegen en ik zal mij daarbij bepalen tot het uitspreken van mijn gevoelen van hulde en waardeering zeer in het bijzonder jegens ons geacht medelid uit Zuidholland, dr. Bavinck, die juist het punt dat ik zoo noodig nog gemeend had te moeten bespreken, op zoo heldere, degelijke, en welsprekende wijze heeft behandeld. Ik geloof niet voorbarig te zijn, hoewel daartoe geen opdracht hebbende, hier te mogen zeggen dat ik daarmee het algemeen gevoelen weergeef van mijn politieke vrienden en dat van onzen kant die magistrale redevoering in haar groote lijnen gaarne wordt onderschreven.

De heer van Wassenaer van Rosande: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch aan het einde van deze discussie nog een enkel woord te zeggen en daarbij zal ik, zooals altijd, wanneer ik een enkele maal hier het woord voer, kort zijn.

De geachte afgevaardigde uit Zuidholland, dr. Kuyper, heeft gezegd niet over de defensie te zullen spreken, maar ik wil daarover wel een enkel woord zeggen.

Drie of vier dagen geleden heb ik hier bijgewoond een voordracht van jhr. Sandberg, geologisch ingenieur, die zeer lang in Indië is geweest. Die voordracht had tot motto: „Indië verloren, armoede geboren.” De spreker heeft ons met cijfers, die accuraat waren, die hij uit allerlei officieele bescheiden had gehaald, aangetoond het enorme belang dat Nederland bij Indië heeft. Ik zal al die cijfers niet noemen, omdat cijfers voor een vergadering vervelend zijn, en er alleen op wijzen, dat hij ons o. a. heeft aangetoond, dat aan Nederlandsch kapitaal alleen voor een milliard in Indische ondernemingen is belegd en dat bijv. de Paketvaartmaatschappij hier te lande voor 35 millioen heeft laten bouwen. Hij heeft er op gewezen, dat een zgn. „verstandige” politiek, zooals die door mr. van Houten is aanbevolen, dezelfde politiek is welke onze voorvaderen onzaliger gedachtenis, uit de 18de eeuw met het bekende gevolg hebben gevoerd; verder dat Lybië en Transvaal hebben bewezen dat die politiek niet